

Յրանաա հիւքիւմէթի, եանի, պի-
զիւմ էջէնտիւիդ վէ սահիպիւիդ (Նաբօ.

կեզինիպ, վէ հեմոէ պիւ թագրմ էհլի-
րոգ ատամարը Եփէմէկէ պիւր վէսի-
է արաւարագ, Պապը-ալիէ Իսմիլիզի
բուսուլա Խոսիպէ վիւն խալիսէր օլ-
մալը տըրար. չիւնքի պու թարիգ էլի-
էքի աիւրը միւրապարընա Խոմէք,
Եւսի պիւր թաշ էլէ Եքի գուշ վուրմագ
Կիւլիթի ֆաւիտէսիւնէ կէզմէքաէ օլմալը
տըրար. գիրա, չօգ քերքէ, ֆէնա Կ-
տամարըն, պիւր ֆէնալըղա դանաթ
Իթմէսիքէրնաւէն, ֆէնալըգ Խիւնաէ
ֆէնալըգ Խիւնալըքէրի, վէ Եւսիտ Կիւր
գաշ քէօթիւլիւիւ պիւր Եւսիտ Իճրա
Իթմէսիքէրի միւնէրէպ տիւր:

Ազգային օրագրաց խմբագիրը Եթէ
ուզեն խառն ժողովոյ արարքներուն վը-
րայ տեղեկութիւն կամ մեկնութիւն մը
բառաւայ, կրնան մինչեւ ինոր տնօրէ-
նութիւն ամէն օր ժամը վեցէն մինչեւ
11 Պատրիարքարան գալով խառն ժո-
ղովոյ գրեական գրիմը:

Պատմագրաց խառն ժողովոյ
8 յունվար 1869
Ի Պատրիարքարանի Հայոց
Կ. Պոլիս

Գ. Ս. (Գրեական)

ՍԿԱԼԻ ԵՒ ՏԱՐԱԿԱՍ ՄԱՆՔ 3. ՏԵՐԱՍԱՅ
ՏԵՏԵՍԱՅ

Ե Ղ Ե Ր Ք

Ըգթե՞ց ալ հէք երիտասարդ, ըգթե՞ց ալ,
վայրադ մահուն հրնձեց մահադար հրապո-
րեալ:

Երբ տարւոյն չոր տերեւներուն հետ
մէկտեղ,
Ինչպէս ծագկունք քո խոտնեցան նորա-
գեղ:

Անունդ ագնիւ, ո՞վ բարեկամդ իմ Տիգ-
րան,
Եր սիրելի ոչ սիրելեաց քոյ միայն,
Կիրք օրագրիք ծաւալեցին սիրելիքաց,
Եւ ցանկալի բնծայեցին համագեցաց:

Ճանչցաւ ամէն Հայ ո՞րչալի միտքդ էր
աշխոյժ,
Ո՞րչալի սրտիդ մէջ Հայրենեաց սիրտն
ոյժ:

Որ ժամանակդ, արծաթ եւ քանդ եւ ու-
սում,
Ընծայեցիր բոլոր յագգիլ դարգացում:

Խորհանայաց ռզիլ ըզգաց, ո՞վ Տիգրան,
Ի՞նչ մամուլը ինչ մեծ ունի իւր վտիման,
Լուրիցեցիր զանձնքդ անոր ի պաշտօն,
Լուսաւորել Հայր Եղաւ քո կրօն:

Ժողովրդեան դու ըզգացիր պէտքն ան-
բաւ,
Եւ իմաստից լուրջ ընթերցմանդ մեծ ծա-
րաւ:

Ու ազգասէր ռզիլ վրդձկնալ արեւելդ,
Յառաջ անցար վնճ թարգմանչաց, յառ-
պարէզ:

Մեծ նպատակդ էր եւ սիրտ անվեհեր,
Աշխատութիւնդ չափ չը ծանչցաւ ըզգի-
շեր:

Քեզ ո՞չ հրապոյր գեղայ, ոչ տենչը,
փառք կամ քրտո,
Կըրցան չեղել 'ւ ընկճել օ ագնիւ քոյին
սիրտ:

Ագնիւ այն սիրտ կարծես թէ էր նախագ-
գաց,
Թէ կա՞րձ չալուած էր արեւուն իւր ըն-
թաց:

Արհամարհեց ինչ որ կանցնի վաղաքրաւ,
Ինք յիշատակ թողուլ անանց ճրգնեցաւ:

Երիտասարդ՝ հասակակցաց քաջ խրմբին,
Խորխոյս աղղեց նախանձ եւ հաւր իյո-
գին:

Եւ ըզպարտէղն Հայաստանեայց դըպրու-
թեան,
Նոր թարգմանիչը դարգարեցին քրտնա-
ջան:

Հրաւէր ծայրիդ ոլորտացաւ հոգեզգեաց,
Մեծ հանձարներ յայց եղան մեր Հայրեն-
եայց:

Կէթէ, Հիւսիս, Սիւս, Տիւս, մեծ Լա-
ւարթիւն:

Հայ բարբառով լացին եւ մե՞զ լացո-
ցին:

Ո՞չ, ո՞ կարծեր թէ այսպէս չուտ մեր
աշխարհ,

Պիտի ողբան պատանի ոչ կանք վաղա-
մաւ:

Ո՞ տայպէս կարճ կարծեր անուշ դարունդ,
ո՞չ,

Ո՞ յուսատու կեանքդ աշխարհ չուտ լիզ-
գիլ զո՞ն:

Քո ասարածալ գերեզմանիդ դըրան քով,
Հանձար արցունք կը թափէ դո՞ւն հե-
ծելով:

Ինչ քաղցր յոյսեր այն վրէժն մէջ մարե-
ցան,

Ո՞չ, Հայ մամուլ ինչ մեծ կորուստ ա-
խոյեան:

ԽՈՐԵՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՆԱՐԻՔԵՅ

...

... Խմբագիր:

Հետեւեալ նամակը ձեր լրագրոյն յա-
ռաջիկայ թերթին մէկ անկիւնը հրատարա-
կելնիւք կը խնդրեմ:

Յունուար 4, չաբաթ աւուր յաւելուած-
նուր մէջ, Բ. Գոսն կողմանէ արժանա-
նակեալ կերպով նորոգ հրատարակած պատ-
շարժարանի ժողովականութեան մէկ պաշ-
տօնական ծանուցումը կարդալով, բաւա-
կան ուրախ եղանք, տեսնելով հոն որ ի՞նչ
բեւ ճշմարիտ Հայերու կողմանէ Ազգային
նկերպի ցաւալի վիճակը խորհրդածութեան
առունէր, եւ Բ. Գոսն կողմանէ՝ Ազգային
խաղաղութիւնն ու կանոնադրութիւնը ան-
վրտանգ պահուելու համար՝ հրամայուած
հայրական սիրուն ազգ մը հասարակութեան
ծանուցուելով, անի՞նչ ազգասիրութեամբ,
խոհականութեամբ եւ լուրջ մտածութեամբ
խորհելով՝ օրինաւորապէս խնդիր ընել կը-
պահանջուի, եւ այն եղանակաւ եղած խն-
դիր մը օրինաւորութեամբ կատարելու խոստ-
մամբ մը կը դառնայ:

Հասարակութիւնը՝ Մ. ժողովականաց
նոյն նիստէն զո՞ն եւ շնորհակալ է, եւ կը-
խոստանայ կրկնել իւր գոնութիւնն ու չը-
նորհակալութիւնը երբ նոյն պաշտօնական
խոստման գործադրութիւնը տեսնէ, Ուստի
այս առթիւ կուզեմք միանգամայն Ազգա-
յին արդի վիճակին նկատմամբ մէկ քանի
խօսք ընել եւ օրինաւոր համարած խնդիր-
նիս հրատարակութեամբ նոր ժողովոյն ա-
տենին ներկայացնել:

Գիտենք որ՝ ժողովին հղանալով մը մէջ
երբ նաւային պաշտօնեայք կը հանձնէին դու-
ծէ, եւ նաւը ստակապէս վարպետ կարծ-
ուած նահապետին անկարող կուտարու-
թեանը մնալով կորուստի վատագ մը կը-
տեսնուի, այն ատեն ժողովրդոց իւրաքան-
չիւրը, եթէ կուզէ իւր փրկութիւնը, վը-
տանգէն ազատուելու օգտակար միջոցներ խոր-
հիլ եւ ձեռնարկել կը պարտաւորի, եւ այն
ատեն, ալ ամէն բան հասարակաց է:

Այսպէս էին ահա Հայերուն՝ անցեալ
մէկ քանի շաբաթի միջոցին մէջ՝ Ազգային
վիճակն ու ճիգերը:

Գիտենք որ, ամէն բան իր հակառակ
կողմունի, երբ արեւակը կը պահուի, տի-
եղեքթին իշխողը մթութիւնն է, երբ օրի-
նաւորութիւնը կը դադրի զործելէ, դոր-
ժողով արտօրինաւորութիւնը պիտի տեսնենք
եւն. ուրեմն ինչո՞ւ զարմանալ եւ վըշ-
տանքարիւք երբ տեսնի մը հակառակ կողմը
անձամբ անձին տակի կուտալը տեսնելու:

Գիտենք որ, ամէն անուն սահման մը
ունի, եւ երբ անուն մը իր սահմանը կըն-
դոտանու, այն ատեն ուրիշ անուն մը կը-
լայ այն:

Մարդ մը այն ատեն իր անունը կը կրէ,
երբ մարդկութեան սահմանին մէջ է. երբ
կընդոտանու այն սահմանը, այն ատեն իր
տեսակէն կ'օտարանայ. մարդ մը այն ատեն
ազգասէր կը կոչուի, երբ ազգասիրութեան
գործ կրնէ, այն ատեն ազգասիրեց՝ երբ իր
ազգը կ'առնէ, այն ատեն մեծ՝ երբ մեծա-
գործութիւն կրնէ, եւ այն որ չի գիտեր իւ-
րաքանչիւրին արմէքը որոշակի գործածել,
բնական կանոն է, անպատճառ կը վրէժաւ:

Հայ հասարակութիւնը այս կանոններուն
դասերը չառ թանկագին գնած է իր Հայոց
պատմութեան վարժապետէն, եւ այնչափ
յիմար չէ որ՝ ալ անոնց հակառակ վարուի:

Ըսել կուզեմք թէ՛ այլ եւս զիւրին խաբ-
ուողներէն եւ համարութեանց անպատճառ զո-

նէր նուիրողներէն չէ Հայ հասարակութիւ-
նը:

Այսօր Հայը խոնարհ մը եւ իր խոնար-
հութեան մէջ ալ զո՞ն ունի, եթէ սիրուն
յատկութիւն մ'ունի, այն՝ (սահմանաւ քա-
րեկնամ) կառավարութեան դէմ ունեցած
սովորական հաւատարմութիւնն է, եւ եթէ
գոյնիլ յատկութիւն մ'ալ ունի, այն ալ՝
ազգային յառաջընթացի մը համար ու-
նեցած օրինաւորութեան բաղձանքն է:

Այս երկու յատկութիւնները այն աստի-
ճան անուրանալի ճշմարտութիւններ եղած
են, որոնց առաջնոյն եթէ հակառակութիւն
մը գտնուի, օտարազգիք անգամ գիտեն վը-
կայել. իսկ երկրորդին հաստատութեանը
դաւով, կը յիշեցնեմք այնչափ աստիճան
ունեցած ազգային խոնարհութիւններն ու եր-
բեմն կոխները, որոնց բոլորին ալ պատ-
ճառը հասարակութեան կողմանէ օրինաւո-
րութեան սահմանման խնդիրն եղած է. ու-
րուն եթէ հակառակութիւն մը գտնուի, Տէ-
րութեան արձանագրութիւնները կ'անգամ
վկայենք են անոնց:

Զարմանալի չէ տեսնել որ հասարակու-
թիւնը իր տէրութեան միշտ շնորհակալ է
եւ կըսէր. իսկ իր Ազգային ժողովներէն
չառ անգամ դժգոհ կ'առնէ եւ կ'առնէ, ա-
սոր պատճառը դադարէ մը չէ, ալ ամե-
նուն գիտցածն է որ, իւր նա իր օրինաւո-
րութեան խնդիրը կրնէ տէրութեան, տէ-
րութիւնը գիտէ անոր պէտքը եւ կը շնոր-
հէ, իսկ իր ազգային պաշտօնեայք զայն
կը խնայէ իրմէն. ահա զայնքին մը կար-
գին անցած բանը այս է, որուն, արտաքին
երեւոյթով դատելով, դանդաղութիւնն ա-
նունը կը արուի կոր:

Տէրութիւնը խոնարհ եւ հաւատարիմ կը
ճանչէ իր ամէն աստիճանի Հայ հպատակ-
ները, իսկ երբ օրինաւորութեան գործադ-
րութիւնը կը խախտուի, մասնութեան
դարձումով ապստամբ կամ սրկայ կը վատա-
համբաւի ոչ թէ յանցանքը այլ անմիջը.
եւ եթէ կը կարծուի որ հասարակութիւ-
նը այն տեսակ զրպարտութիւններէ կը
անարեւելի, սեպ է, Հայն ուրիշ բանէ չի
վախնար ըսոյց եթէ յանցանք գործել է, իսկ
եթէ անմիջիկ եւ օրինաւորութեան խնդիր
ընողի մը կարելի է պատիժ մը արվիլ, խո-
ղիւնեւտանքերով դարունցեցեալ անպատիւ
վրայ արձանագրուի նախ, որպէս զի կա-
րելի ըլլայ թերեւ մարտի:

Հասարակութիւնը կը տեսնէ՝ որ իր աշ-
րութեան իրեն ուրիշ կը խնամուի, իսկ իր
արեւակից ազգային պաշտօնեայքներէն, ե-
թէ հարկ ըլլայ, իրեն գերի պիտի գոր-
ծածուի:

Տէրութիւնը կը լսէ եւ կը գործադրէ ինչ
որ իր հպատակները իրաւամբ եւ օրինաւո-
րապէս կը խնդրեն. եւ չի վառէր, իսկ ազ-
գային պաշտօնէն մը, բաւական թուաւոր
ստորագրութեամբ խնդիր եղած ժամանակ,
ստանց օտարազգիքներու առջեւ անգամ
կարմրելու, բաժանուի կառավարիչ:

Ուրեմն իրաւունք չունենար ժողովուր-
դը կը իր բարեբարը կըսէր, եւ զինքը
նոյն բարեբարէն զրկողները կ'առնէ:

Եթէ մը ազգը ցեղական ազնուակա-
նութիւն ունի, թող յուշուի, իսկ եթէ ոչ՝
հասարակութեան իւրաքանչիւր անդամ մի
եւ նոյն իրաւունքն ու պարտքը ունի:

Ամէն մարդ իրեն համար մեծ է, հա-
րուստ է, հօր է, ինչ որ կուզէ կրնայ
կարծել. իսկ ուրիշ մը համար ալ նոյնն
ըլլալու համար արեւելք կամ ցոյցը պէտք
է:

Մը տանը կանոնադրութեան մէջ մուտ
դտած պատմութիւններուն կամ բարու-
թիւններուն — թեպէտ այս վերջինն չի կայ-
մանէ ուրիշ, էն առաջ տեսնողները, ըզ-
գացողները եւ խնդիր ընողները, որոնք
կրնան ըլլալ:

Ազգն իր լրագրիները՝ միանգամայն իր
հասարակային ծայրին եւ ազգային պաշտօ-
նութեան ծայրին միջնորդը կը դրուի, եւ
ինչպէս որ փրկանակ պաշտօնական ծանու-
ցում մը ընելու, ժողովին իւրաքանչիւր ան-
գամ փողոց չիմար, հասարակութեան իւ-
րաքանչիւր անդամ գտնելու եւ անոր իմաց
տալու համար իր աղղը, անանկ ալ հառ-
կընանք՝ որ ազգովին ըլլալիք խնդրոյ մը
համար ի. Պօլսոյ մէջ գտնուած 20 կամ 30
հազար ժողովուրդը անձամբ պատրիարքա-
րան դիմելու եւ ամէնքը միաբերան ազգու-
հանելու չեն:

Երկրաշարժեան մը մէջ զուրկուած խօս-
քի մը դէմ հակառակ խօսք մը անհամա-
ձայնութիւն, իսկ լուրերէն մը համամտու-
թիւն կը վճուի. իսկ երբ համամտութիւն

մը չընդունուի, անյուսալի չէ որ ազմուկ
մը չի հետեւի անոր:

Ճիշդ այսպէս գոյացան մեր արդի պա-
րողայինքն ալ, երբ կանոնադրութիւնը
անյուսալի կ'առնէ կամ վերջապա (վերջին ե-
րեսիոնականական ընդհանուր ժողովին որո-
շումը), անկանոն դրոշմակութիւնը զին-
քը ցոյց տալ յանդիմանաւ, եւ ասոր ալ ոչ
թէ վրիժառու ներկայանալու, այլ ցաւե-
լու եւ քայլելու ուղիղ դիմը ցոյց տալու
ենք: Գանցանք էր որ կրիտասարդներուն
յանդիմանքները մինչեւ իսկ եկեղեցւոյն Ա.
խորանի խղիւղեցին, բայց յանդիմանաւ
ի անորն է որ նախադուրսութեամբ չի
պաշտպանեց դայն:

Իրաւ է որ՝ արդի կրիտասարդութիւնը
երբ սկսաւ իմանալ, ազգայնութեան աս-
պարէզին մէջ զինքն ազատ գտաւ, պատ-
ճառն ինք չէր, իսկ յանդիմանութիւնը ուրիշ
անուն մ'է:

Ամէն անուն սահման ունի ըսինք, մեր
Ազգն ալ անուն մ'է, ո՞ր է կամ ո՞րն է
իր սահմանը, իր անհատից վրայ ինչ պարտք
կը ինչ իրաւունք կը դնէ, թո՞ղ ցուցուի,
որպէս զի իւրաքանչիւր անհատ իր պարտ-
քն ու իրաւունքը ճանչնայ եւ անտեղու-
թեանց ստանջն անուի, եւ որպէս զի
գիտցուի թէ՛ արդեօք ամէն աստիճանի ան-
հատ կրնայ Հայ համարուիլ, եւ թէ ո՞վ
խօսելու եւ ո՞վ լուրու պարտական է, նը-
շանաւոր մարդը, եթէ ոչ անչափ, եւ թէ
քանի տարեկանը ծայրն ունի, մենք հիմայ
լապտերին ըսող չիլոցներ, եւ կուզենք մե-
կըզմէկ մեր ուղած ճամբան վարել, վառէ՛
լոսոյ, որ տեսնենք ճամբան:

Ազգին առաջին խնդիրն այս է, որ սահ-
մանադրութիւնն ունենայ եւ անոր տըրա-
մադրութիւնները համեմատ միայն քալէ, ու-
րուն օրինաւոր խնդիր մը ըլլալուն տէրու-
թիւնը վկայած եւ մեզ շնորհած ըլլալէն
վերջը, մեր վկայութիւնը աւելորդ է:

Ասիկայ նոր խնդիր մը չէ, ուրիշ լուրն
ցուց ինք տարեկան եղաւ, եւ որուն հա-
մար այնչափ անգամ ազգային գոտութիւն-
ներ տեղի ունեցան, որով քիչ նեղութիւն
չի պատճառեցինք Բ. Գոսն. ուստի այս
առթիւ թող ներուի մեզ որուն որ անկ է
հարցնել թէ՛ արդեօք ինչ պատճառ
համար վերանորոգին իր բաղմոցին տակ
պահպանեց, արդեօք այնչափ հերքէ չի հա-
մարե՞ց, եւ կրկին անգամ նեղութիւնն պատ-
ճառել էր նպատակը:

Արդարեւ քիչ ցաւակցութեան արժանի
չէ տեսնել, որ Լուսաւորեալ դարու մը մէջ
Հայ-ազգային առաջին պաշտօնական մար-
միւր իր կառավարելիք ժողովուրդին գո-
հունակութեանք արժանանալու չափ իմաս-
տութեամբ չի կարենայ վարվիլ:

Ազգին երկրորդ խնդիրն է, ունենալ
այնպիսի պատրիարք մը որ իր պաշտօնին
պահանջած բոլոր յատկութիւններով զար-
դարեալ, իրեն իր ժողովուրդին հարազատ
հայր սիրէ գանձը, հայրաքար խնամէ,
եւ ընէ անոնց ինչ որ միայն քալի է, եւ
ժողովուրդն ալ զանի սիրէ եւ գգունէ, այն-
պէս որ երկու կողմին կրած անակորու-
թիւնները հաւատար գոհացուցիչ ըլլան:

Խնդիրն անուանը վրայ չէ, — չի պա-
հանջուի որ արդի պատրիարքը հրաժարի,
այլ կը պահանջուի իրմէն յիշեալ յատկու-
թիւնները, եթէ ունէր, թող ցոյց տալ իր
հինգ տարուան պատրիարքութեան միջոցին
գտնէ հինգ գործողութիւն, որ ինքնին եւ
կամաւ, յօգուտ Ազգին, լուսամասարու-
թեան համեմատ գործեց, (չեմք ուզեր գը-
րութիւնին յոնգանքներ համարելով աղտո-
տել), բայց քանի որ այնչափ երկար միջո-
ցի փորձով մը իր սմբողջ արժանիքը մին-
չեւ արդի դարն պարագայներուն մէջ կըն-
քեց, պարտաւոր ըրաւ հասարակութիւնը՝
դրելու, խնդրելու եւ մինչեւ իսկ Ոգոստա-
փառ ինքնակալին աղերս տալու թէ՛ Պօ-
ղոս պատրիարքը անպատճառ հրաժարի:

Ժողովուրդին Երաւունքն է այսպէս ը-
նել, մինչդեռ կը տեսնէ որ իր երեսփոխա-
նութիւնը իրեն օտարազգի մը իր ստանձ-
նած պարտաւորութեան անկողնի է:

Արդարեւ ապիւրախ պիտի համարուէր
հասարակութիւնը երբ խրատ մը խրատով
չի վարձատրէր, եւ ամենայն վստահութեամբ
կը յուսայ արդի մեծապատիւ ժողովական-
ներէն, որ իրեն օրին օրինաւոր խնդիրը ու
սէր ազգային կանոնադրութեան պիտի հա-
ճին ի գործ դնել ի մեծ շնորհակալութիւն
համայն ազգայնոց:

1869 յունվար 8.

Գ. խմբագիր:

